

Det skapende mellomrommet i møtet mellom pasient og lege

AV ELI BERG

Dette er tittelen på en avhandling jeg forsvarte for den medisinske doktorgrad ved universitetet i Tromsø i mai dette året (1). Noen av mine tidligere pasienter, mine medtenkere, og jeg hadde hatt lange samtaler om kvaliteter i pasient-lege-møter. Skal tro om de erfaringene mine medtenkere og jeg hadde gjort oss kan ha noe med lege-kunst å gjøre?

Kanskje var det tre år gamle Siv som i 1987 vekket meg til en refleksjon som jeg fortsatt befatter meg med. «Ikke putte noe der», sa hun og så på meg med store, redde øyne. «Tanten» i barnehagen hadde brakt henne til helsestasjonen for undersøkelse. En nær omsorgsperson fikk flere år i fengsel. –

Alvorlige krenkelser tidlig i livet synes for noen personer å bli avgjørende for livsløpet, – til dyp fortvilelse for mange, – som for Siv – , for andre vokser det fram en livskraft som forbauser (2). Og hva med de tilsynelatende mindre alvorlige krenkelsene, men som i sum kan dreie seg om en opplevelse av ikke å bli verdsatt av nære og viktige personer? Er slike erfaringer med i utviklingen av sykdom?

Om det skulle være slik at livshistorien og sykehistorien har nære bånd til hverandre mer generelt, da må det få konse-

Eli Berg

Er spesialist i allmennmedisin med 25 års fartstid som allmennpraktiker i Kongsvinger og 1 år i Tromsø, på et prosjekt med navnet «Det skapende mellomrommet i møtet mellom pasient og lege.» Nå 1. amanuensis samme sted.

Her med to barnebarn. FOTO: ÅSE SCHRØDER

kvenser for selve møtet mellom pasient og lege, tenkte jeg. Men hvordan gå fram for ikke å være en sjarlatan? Jeg inviterte med meg klinisk psykolog Bjørn Angvik til felles konsultasjoner med pasienter som led mye (3). Vi stilte opp med en grunninnstilling om at den som har skoen på, vet hvor den trykker. Kanskje kan vi hjelpe pasientene til å løsne på lissene, få opp blåknutene. Vi var enige om å gi fra oss kontroll over samtalen og så se hva som skjedde. Tidsrammen var en klokke-time.

30 av de pasientene jeg kjente meg mest hjelpeløs i forhold til, kom seg så godt at noen av dem kunne forlate helsevesenet etter fra en til fire fellestimer med psykolog til stede. Mange av disse pasientene hadde gått hos meg i mange år, til fortvilelse for oss begge antagelig. Alle 30 fikk mindre behov for legehjelp, mange medisiner ble satt til side, og flere tok mer plass i eget liv. Noen startet på utdannelse i godt voksen alder (4).

Dramatisk. Ja, det var dramatisk. Og min nysgjerrighet fikk næring. Vi hadde erfart i praksis at deler av livsfortellingen klargjorde en følgeriktighet for pasienten, en logikk som hjalp dem i arbeidet med å få historien til nettopp å bli – historie. De behøvde ikke lenger å bære den med seg i kroppen som en bær, – en helseplage.

En reise

En idé dukket opp: Hva med å gjøre en konkret tilbakereise i en livsfortelling?

En av de pasientene som led mye av en rekke sykdommer, takket ja til en liten ukers tur sammen med meg. Han fant seg selv igjen i det som møtte ham. Lukter og lyder, natur og folk han traff underveis, framskaffet minner som ble svært tunge å forholde seg til. De ga ham symptomer der og da, blant annet store pusteproblemer. «Astmaen min er et språk. Jeg har en kropp som sier ifra når nok er nok,» var en av hans mange konklusjoner.

Han karakteriserer seg selv som frisk i dag. Han har midtveis i livet omsider tatt plass i egen kropp. Han fyller seg selv til fingerspissene, – og i forlengelsen av disse svinger han penslene (5).

Fellessamtalene med psykolog og tilbakereisen sammen med en pasient bidro til at jeg gradvis forsøkte å legge om min legepraksis. Underveis ble det mulig å ta sko-meta-

foren på alvor ved at jeg tenkte at sentrum for refleksjonen i møtet må være hos pasienten primært, ikke hos legen. Det er pasienten som har levd sitt liv så langt og som fortsatt skal leve det. Som lege er jeg til stede som en medvandrer en liten stund – akkurat så lenge som pasienten ønsker det, men heller ikke lenger.

Pasientene har ofte tenkt mye før de bestiller seg en lege-time. Det ble viktig for meg å ikke forstyrre fortellingen, men tvert om å oppfordre til å utdype den litt til. Og kanskje de også hadde noe annet de ville ta fram i dag? Jeg prøvde å legge til side mitt diagnostiserende blikk og møte den andre personen – ja, nettopp – som person i første omgang.

Ved dette fikk jeg andre fortellinger enn dem jeg var vant til fra tidligere. Også vanskelige beretninger om skam og skyld og dårlig selvbilde ble lagt ut for samtale. Veien inn til disse historiene syntes kortere enn før.

Kanskje ble det slik fordi jeg stilte åpen og ønsket å møte pasientene som menneske? Jeg ble mer forsiktig når jeg hilste velkommen. Hva var deres anliggende i dag, tro? Selv personer jeg tidligere hadde vegret litt for å møte, vokste foran meg. De inntok rommet og ble tydelige for meg som levd liv. Og dette levde livet kunne jeg ikke kjenne – mer enn det pasientene selv ville vise fram gjennom fortellingene sine. Det ga meg dyp respekt for dem. Det var som å hilse på gode venner.

Etter hvert i møtene ble vi enige om det trengtes medisinske tiltak videre, eller om det ville være naturlig å søke annen type hjelp i deres situasjon. Kanskje hadde de til og med funnet ut av problemene gjennom den refleksjonen de hadde hatt der og da på legekontoret. Noen ytterligere undersøkelser eller henvisninger, oppfølgingstimer eller medisiner ble ikke aktuelt for flere.

Har disse erfaringene noe med *legekunst* å gjøre? Iallfall skjer det noe skapende i møtet. Men det er ikke legen som skaper, – det gjør vi sammen, pasientene og jeg. Men for at dette skal bli mulig, må jeg bruke meg selv som person. En samtale som med en god venn, medbevegelse i fortellingene, og da med hele meg, ikke bare mitt intellekt. Personlig, men ikke privat.

Når vi møter gode venner, viser vi et engasjement, at vi bryr oss. I mine kvalitative forskningsintervjuer med tidligere pasienter er det nettopp dette som presenteres som det viktigste når de søker legehjelp. At legen møter dem som person, «menneske først og så lege», som flere uttrykte det. Det var vesentlig at legen bryr seg om hvordan det går, har en

genuin interesse for pasientens situasjon, – rett og slett at pasienten kan føle seg trygg på at legen vil dem vel.

Så kommer alt det «faglige» i tillegg, som de sa. Men hvordan de ble møtt, var det avgjørende for å komme seg rent helsemessig – og for om de fulgte opp konklusjonene i møtet, inklusive eventuell medikasjon. «Hvordan kan jeg være sikker på at jeg har fått riktig medisin, når legen ikke fikk hele historien? Så da satte jeg tablettene til side. Jeg følte meg ikke trygg. Jeg stolte ikke på legen.»

Herr Nilsen

Det er noen år siden nå. «Det var Nilsen neste!» Sola blander meg idet jeg åpner døra til venterommet. Jeg ser den velkjente silhuetten hans når han langsomt, langsomt prøver å krefte seg opp av stolen. Han sier ned igjen. Han gjør et nytt forsøk. Og så kommer han tvekroket, haltende over gulvet og passerer forbi meg mens jeg holder døra åpen for ham. Bortover korridoren stønner han og støtter seg til veggen. «Du spiller godt i dag,» tenker jeg, «men ikke godt nok.»

Det kommer alltid en kulde inn på legekontoret sammen med Nilsen, et gys som setter seg fast som is i hele kroppen min. Blikket hans er også kaldt og nærmest skjærende. Han er stor og kraftig, denne mannen, en dyktig arbeidskar er han kjent for å være også. Masse å gjøre i det «svarte» markedet. Det er vel derfor han stadig må ha sykemelding for den vonde ryggen.

I fylla har han skrytt av hvor god han er til å lure de dumme doktorene. Dette har jeg nylig fått høre ad omveier. Så jeg merker at jeg er litt «på hugget» denne dagen. Neimen om han skal få lure meg til å gi ham nok en «ferie» fra jobben i byggfirmaet!

«Nå må du gi deg!» avbryter jeg meg selv. «Hvordan er det du tenker? Nå får du være profesjonell og møte denne mannen på en respektfull og åpen måte. Fordommer til side!»

Jeg har kjent ham i nærmere 15 år. Det har vært mange konsultasjoner på kontoret mitt for smerter i kroppen. Og verst har det vært med ryggen. Han har fått henvisning til all tilgjengelig ekspertise for korsryggplagene. Svarene vi får tilbake fra spesialistene er alltid de samme: Det dreier seg nok om muskelspenninger, og det beste for ham vil være mer egenaktivitet, eventuelt fysioterapi i perioder. Og slik er det blitt til den ene behandlingsrunden etter den andre, – men med minimalt utbytte for ham.

Det har sivet inn til meg noen opplysninger om aggressive tendenser på byen. Nilsen er ikke god å ha med å gjøre når han har tømt litt innpå. Folk kommer helst ikke i diskusjoner med ham da, forstår jeg. Ikke er han helt grei når han er

edru heller, for den saks skyld. Fire koner og samboere har forlatt ham i tidens løp. Og barna har han mistet besøksretten til.

På legekontoret er det alltid med litt utrygghet jeg ber ham om å legge seg på undersøkelsesbenken for nærmere vurdering av armer og bein og rygg. Han er så ansent at jeg fornemmer at han hvert øyeblikk kan sparke meg unna eller komme til å gi meg en «teve» der jeg forsøker å teste ut bevegelighet og smertelokaliserings. Og han formelig letter fra benken når jeg forsøker å løfte på beina hans. Dette må da være simulering? Eller er det ikke det?

Han har omsider fått satt seg i pasientstolen. Blikket flakker og svetteperlene står tett på pannen og i tinningen. Håret er vått og halsen rødflammet. Jeg ruller stolen min bort til ham. Hva tenker han så på i dag? Hva kan jeg hjelpe ham med?

«Ryggen, denne jævla ryggen.» Han har ikke sovet på flere døgn, og nå er han helt utslitt.

Jeg ser på ham – og med ett så er det som om jeg ser forbi ham, at ansiktet på en måte blir transparent. Jeg fornemmer et levd liv.

Jeg får tanker om at han kanskje ikke var ønsket da han kom til verden. Kanskje hadde ingen vist ham hvor verdifull han var, gitt ham livsmot og livsglede. Kanskje ble han vingestekket tidlig. Kanskje hadde det skjedd noe alvorlig i livet hans. På skolen, ja, hvordan hadde han hatt det der? Kunne det være at han hadde måttet kjempe for en plass, – kanskje en posisjon – og havnet i isolasjon? Hva visste jeg?

I ett nå aner det meg et menneske, kastet inn i verden uten å ha bedt om det selv. Som vi alle. Han hadde verken fått velge tid eller sted for sitt liv. Heller ikke sine foreldre. Som vi alle. Plutselig får jeg en respekt for denne «verdingen». Jeg fornemmer et livsløp, et strev hos den lille pjokken som kanskje ikke ble ønsket velkommen eller tatt imot og nærert med varme og omsorg.

I et lite sekund står dette for meg som en bønn, et rop fra uminnelige tider: Ser du meg? Hører du meg? Uten gjensvar kan vi ikke leve.

Mannen har uten tvil ansvar for alt han har forvoldt mot sine. Men dette viker til side, og jeg forholder meg til et levd liv, en person, et menneske, verdt å lytte til, Nilsen i pasientstolen. Isen er smeltet.

For første gang våger han øyekontakt. Anspenheten slipper taket i muskulaturen, – også i ansiktet. Pannen glattes, og mannen lar seg senke helt ned i stolen. Han slipper pusten. Tårene renner.

Det er stille. Lenge.

Fortvilelsen står å lese med store bokstaver i ansiktet hans. Jeg gir ham et papirlommetørkle. Han snyter seg og tørker kinnene med skjorteteermet. «Jeg er så redd –,» han får ikke sagt mer. Han prøver å kvele noen hikst.

Så kommer beretningen om hvordan han i helgen var nær ved å drepe et annet menneske. Han bor alene nå. Samboeren reiste for noen dager siden. Og det er hun som eier leiligheten. Han har mistet jobben. Fylla. Og den vonde ryggen gir ham ikke fred ett sekund.

Jeg lytter. Jeg venter på fortsettelsen – .

Jeg vil prøve å belyse den radikale endringen jeg opplever hos meg selv i dette møtet med Nilsen. Å like eller ikke like –, det er ikke det det handler om for meg denne dagen. Det er ikke en erfaring innenfor polariteten sympati-antipati. Jeg blir rett og slett overrumplet av noe som det er vanskelig å finne ord for. Kanskje lar det seg rett og slett ikke beskrive. Det kan kanskje ikke settes på begrep fordi det ikke lar seg gripe. Det må *erfares*.

Han er en pasient jeg i utgangspunktet ikke ønsket velkommen – innerst inne. Om jeg i tidligere møter har oppført meg eksemplarisk i forhold til god takt og tone, så har det sikkert vært mulig for Nilsen å fornemme at han kanskje ikke var velkommen. Det kan ha vært subtile ting som at jeg kunne vike unna det harde blikket hans, kanskje en

kroppsbevegelse. Hva vet jeg. Men antagelig har jeg bekreftet det han har erfart i så mange livssammenhenger etter hvert: at han er et ikke-ønsket individ, en person folk unngår og som de ikke helt stoler på.

Men jeg møter ham ansikt til ansikt denne dagen, og jeg viker ikke unna blikket hans. Jeg legger ikke merke til øyefarge eller andre detaljer ved fjeset hans, det er ikke observatørens distanserte blikk som skuer sitt objekt. I stedet blir jeg slått av at jeg kjenner ham jo ikke, jeg kan ikke kjenne ham. For jeg har jo aldri gitt ham anledning til å fortelle meg hvem han er. Jeg har rett og slett ikke vist ham *gjestfrihet*, et velkommen fram, et «her er jeg, og jeg vil gjerne høre på deg.» Jeg har avvist ham, og jeg har avvist hans fortelling.

Og nå er det som om jeg plutselig våkner – til respekt og interesse og ansvar for Nilsen. Mine egne bekymringer i situasjonen viker til side. Jeg glemmer meg selv og erfarer en åpning mot det jeg ikke kan vite noe om. En genuin undring og et alvorlig ment ønske om å høre og å gå med ham i fortellingen hans.

Hvordan kan jeg bli så grepet av denne personen som jeg i årevis har forsøkt å unngå? Hvordan kan det være mulig å kjenne på strenger av godhet for denne voldsmannen? Jeg tror ikke det er verken til å forstå eller til å beskrive fullt ut. For det handler om noe ordløst, noe som rammer meg, trefter meg, åpner meg opp i undring, – en bevegelse i dobbel betydning av ordet.

For det er som om vi er i slekt, Nilsen og jeg. Jeg føler et ansvar som for en kjær person som jeg ikke har sett på lenge og som nå plutselig dukker opp helt uventet. Omtrent slik kjennes det når jeg møter ansiktet hans. Det er kanskje det nærmeste jeg kan komme en beskrivelse.

Plutselig er han der. Og overrumplende, i forbauselse, trefter det meg hvor sårbare vi er, vi mennesker. Og hvis vi ikke tar imot hverandre i denne sårbarheten, lytter til fortellingene, enten de formidles i ord eller i tilsynkomst, ja, så kan vi oppleve oss selv som «feil» på en måte.

Når uttrykkene våre ikke blir lyttet til og tatt imot, så begynner de kanskje å leve sitt eget liv – i kroppen. Og da er det kanskje forståelig at Nilsen blir så ansent, så uutholdelig plaget av muskelspenninger år ut og år inn. For er det noen som har tatt imot ham og hans historie noen gang?

Og så er det dette med ansiktet, det i seg selv så sårbart, det mest nakne på et menneske. Der og da åpner det opp for noe tidløst, noe uendelig av karakter, noe om slekters gang både

for Nilsen og meg selv og menneskene til alle tider på denne kloden. Noe om et liv som ikke starter når man fødes og slutter når man dør, men som er der i forventningene fra generasjonen før og bæres videre i generasjonen etter oss. Historiene.

Jeg får der og da en dyp respekt for Nilsen. Og jeg kjenner en skam over ikke å ha tatt ham på alvor tidligere. Men raskt går skammen over til ansvar og en følelse av et fellesskap som er «eldre enn fjellene» (6). Det blir et imperativ i situasjonen, og jeg kan ikke forhindre det. –

Jeg har etter hvert erfaring med at ved å stille meg mer åpen, så er det flere enn Nilsen som treffer meg på et helt nytt vis. Det endrer min måte å forholde meg til personene på. Og det forandrer også pasientenes måte å være på i møtene våre. Den ene etter den andre av de som jeg ikke alltid har vært så begeistret over å se på timelista mi, blir spennende personer å møte. Jeg kjenner dem jo ikke, selv om noen av dem faktisk har brukt meg som lege i over 20 år. Ved dette trer de fram for meg – og for seg selv – en radikal endring.

Jeg begynner å tenke aktivt på at alle så prøver vi å få til et liv den tiden vi har til låns. Ikke alle lykkes like godt i dette. Men alle gjør sine forsøk fra de er bitte små på å sikre seg en god og forutsigbar verden, tenker jeg. Kanskje en naiv innstilling, vil noen mene. Men for meg blir dette en alvorlig

erkjennelse. Og det gir meg en dyp respekt for hver og en av de som søker hjelp. Det blir viktig for meg å gå på silkefotter for ikke å krenke dem på den ene eller andre måten.

Den Andres ansikt

«...for den Andre kommer nær og med ett befinner seg under mitt ansvar. Da har 'noe' skyllet over mine beslutninger, som var fattet i frihet, listet seg inn i meg uten at jeg visste det og som således fremmedgjorde min identitet» (7).

Det er ikke uten grunn at dette sitatet stadig dukker opp i litteratur som omhandler den fransk-litauiske filosofen Emmanuel Levinas' filosofi. Det er en fortettet utforming av kanskje det mest sentrale i hele hans tenkning. Om og om igjen, fra ulike ståsteder og forskjellige innfallsvinkler, søker han gjennom sin poetiske formidlingsstil å utdype hva som kan ligge i dette å møte det andre mennesket. «Det rammer meg utenom de åpninger jeg kommuniserer med verden og andre mennesker gjennom. Det overrumpler min aktive oppmerksomhet, treffer meg før min beredskap er mobilisert» (7).

I utgangspunktet er mennesket ikke alene i verden. Var det det, ville det ikke kunne leve. Forholdet til andre mennesker har en primær – eller før-logisk – betydning, slik Levinas uttrykker det. Det er kanskje nok å minne om hva som ville skjedd om et nyfødt barn ikke ble møtt kontinuerlig av en nær person. Det ville dø, selv om det både fikk mat og klær og hus. Barnet blir så over tid

et jeg i møtet med sine nærmeste og andre. Motsatsen er beretninger om barn som har vokst opp uten menneskelig kontakt ut over den første fasen etter fødselen (8). De er for all framtid fratatt evnen og muligheten for nærhet til andre personer.

Levinas framholder at i møtet med det andre mennesket kan jeg forholde meg til ham som et eksemplar av arten menneske, eller til det jeg ser, nesens fasong eller ørenes plassering for eksempel. Jeg kan også tenke på den andre som en lærer, en student, en flyktning – eller en sykdomstilstand. Jeg kan med andre ord beholde en distanse som gjør det mulig for meg å befinne meg innenfor fenomenologiens terminologi av intensjonalitet i min rettethet mot fenomenet, det som kommer til syne, det som viser seg. Da beveger jeg meg i ontologien. Jeg møter som værende et annet værende i vår felles væren, for å holde meg i den tyske filosofen Martin Heideggers begrepsverden. Og jeg beholder et grep om situasjonen, – jeg har på sett og vis kontroll.

Men å møte et annet menneske har en annen og mer opprinnelig betydning, i følge Levinas. Den andre treffer meg før jeg i det hele tatt har fått tenkt meg om. En avmakt, passivitet, en lidelse. Jeg er påvirkelig, blir affisert. Det er utgangspunktet i møtet.

Ved at den andre kommer til syne, erfarer jeg en henvendelse som fordrer at jeg gir et svar. Ansiktet taler, og jeg blir nødt til å si noe tilbake. Her er antagelig utgangspunktet for alt språk, hevder Levinas. Det er imidlertid ikke det sagte som er det grunnleggende for språket, men selve henvendelsen, det å hilse, det han kaller sigen.

Å bli truffet av den andre, den helt Andre, betyr videre at jeg kommer inn under et ansvar for dette mennesket, et ansvar for å svare, – og i ytterste konsekvens et ansvar for den Andres liv. Hva leder meg til en slik erfaring? Levinas svarer i et intervju med Philip Nemo: «Tilgangen til ansiktet er umiddelbart etisk... Det som spesifikt er ansikt, er det som ikke kan reduseres til persepsjon. Det er først og fremst ansiktets likefremhet, dets uforbeholdne utsatthet, forsvarsløsheten. Ansiktets hud er den mest nakne, den mest blottede... I ansiktet finnes en grunnleggende fattigdom... ansiktet er truet, som om det oppfordret til en voldelig handling. Men samtidig er ansiktet det som forbyr oss å drepe... Det er et helt opprinnelig *Après vous* (Etter Dem –) jeg har forsøkt å beskrive,» sier Levinas (9). Han peker altså på min passivitet i møtet med den Andre. Jeg blir sub-ject, både underkastet og meg.

Den ene betydningen av ordet sub-ject kan utdypes til at den Andre står over meg og stiller med en fordring – om ikke å drepe –

innbefattet ikke å skade eller krenke. Dette møter meg i den Andres ansikt, og da ikke som noe jeg ser, men noe som jeg hører. Det er en uendelig sårbarhet i dette ansiktet som jeg rammes av og som vekker meg til ansvar. Og ikke til medlidenhet, presiserer han. Det er ikke medfølelse det er snakk om. I sårbarheten i den Andres ansikt blir jeg minnet om menneskets endelighet, innbefattet min egen død. Jeg blir altså utfordret til å ta ansvar for den Andres liv. I møtet går det an å si at jeg er sterk og den andre svak. Men den Andre er herren og jeg er tjeneren hans. Jeg er sub-ject, underkastet. Makt og posisjon er altså ikke koblet sammen slik at den ene eller den andre av oss er truet. «Den Andres blikk forbyr meg all erobring... jeg makter ikke lenger å makte» (10).

Men Levinas' betegnelse sub-ject har også en annen betydning. Jeg er uerstattelig i ansvaret som jeg møter som en appell i den Andres ansikt. Ingen kan stille i mitt sted. Jeg er enestående, rett forstått. Det er i møtet med det andre mennesket at jeg blir meg, altså subjekt. (Kfr. det lille barnets utvikling til et seg.) Den Andre forteller meg hva jeg har å gjøre i verden, nemlig å ta vare på mine medmennesker. Høydemålet for livet er altså den Andres ansikt. «Nesten trer i ansiktet fram for meg, ikke som en hindring, heller ikke som en trussel jeg overveier, men som noe som veier meg» (10).

Legekunst, – kanskje innbefatter begrepet en åpenhet – motakelighet – et an-svar, – men også improvisasjon og medbevegelse – hvor pasienten er orkesterleder og jeg en med-spiller? Jeg tror det.

Referanseliste

1. Berg E. Det skapende mellomrommet i møtet mellom pasient og lege. Tromsø: Institutt for samfunnsmedisin, Universitetet i Tromsø, 2004.
2. Kirkengen AL. Inscribed bodies : health impact of childhood sexual abuse. Dordrecht: Kluwer, 2001.
3. Berg E. Tilfellet Anna – en samarbeidsmodell i allmennpraksis. Utposten 1995; 24(6):254–256.
4. Angvik BR, Berg E. Psykolog og allmennpraktiker på legens kontor. Tidsskrift for Norsk Psykologforening 1996; 33(794):799.
5. Berg E. Han gikk ned med Estonia. Utposten 1998; 27(2):23–25.
6. Hanssen TM. Englevakt. Oslo: Vidarforlaget, 1994.
7. I sporet av det uendelige : en debattbok om Emmanuel Levinas. Oslo: Aschehoug, 1995.
8. Itard J-M-G. The Wild Boy of Aveyron. New York: Appleton-Century-Crofts, 1962.
9. Levinas E. Etik og uendelighet. København: Hans Reitzels Forlag AS, 1995.
10. Levinas E. Underveis mot den annen : essays av og om Levinas : debatt. Oslo: Vidarforl., 1998.

Har du kommentarer, reaksjoner eller spørsmål om artikkelen? Inspirerer den deg til å skrive noe selv? Ansvarlig redaktør for denne artikkelen har vært Helen Brandstorp. Kontakt henne på helenbra@hotmail.com